

РОЗДІЛ 4 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.725

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/53>

ВИДИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ TYPES OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SPHERE

Аргат Я.П., к.ю.н.,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет

Стаття присвячена висвітленню особливостей діяльності – суб'єкта господарювання в аграрній сфері. Виявлено теоретичні та законодавчі прогалини порушеного питання. Автор акцентує увагу на необхідності вдосконалення статусу фізичної і юридичної особи і функціонування агробізнесу в нашій державі.

Важливою умовою успішної підприємницької діяльності є її продумана і здійснена відповідно до чинного законодавством організація. Першим кроком у цьому напрямку є вибір сфери підприємницької діяльності, в даній статті досліджено господарювання в аграрній сфері. При цьому слід звернути увагу на те, чи не встановлено законодавством обмеження на її здійснення. Підприємницька діяльність здійснюється від імені та під майнову відповідальність певними суб'єктами. Суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути громадяни нашої держави, інших держав, які не обмежені законом у правоздатності, юридичні особи всіх форм власності.

Своєрідне місце серед суб'єктів підприємницької діяльності посідає держава. Воно зумовлене тим, що в ринковій економіці, з одного боку, державою розробляються, приймаються до виконання та контролюються правила ведення підприємницької діяльності. З іншого боку, вона не може усунутись із сфери підприємництва, бо в кожній державі існує державний сектор, в якому зосереджуються найбільш життєво важливі галузі економіки або підприємства, що з якихось причин нерационально використовують ресурси в межах приватнопідприємницької діяльності. Функції підприємця як власника цих об'єктів держава делегує корпораціям, асоціаціям, кооперативам, спільним підприємствам, агрохолдингам. Чинним законодавством у нашій державі заборонено займатися підприємницькою діяльністю таким категоріям громадян, як військовослужбовці, службові особи органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного арбітражу, державного нотаріату, а також органів державної влади і управління, які покликані здійснювати контроль за діяльністю підприємств.

Доведено, що саме агробізнес є досить популярним і затребуваним саме в нашій державі серед різноманіття видів підприємницької діяльності на ринку, тому він в постійному функціонуванні, розвитку і вдосконаленні.

Ключові слова: фізична особа, підприємець, юридична особа, суб'єкт господарювання, підприємницька діяльність, підприємництво, агробізнес.

The article is devoted to highlighting the peculiarities of the activities of a business entity in the agricultural sector. The author identifies the theoretical and legislative gaps in the issue. The author emphasizes the need to improve the status of an individual and legal entity and the functioning of agribusiness in our country.

An important condition for successful entrepreneurial activity is its well-thought-out organization following the current legislation. The first step in this direction is to choose the field of business activity, and this article examines business in the agricultural sector. At the same time, attention should be paid to whether the law imposes any restrictions on its implementation. Entrepreneurial activity is carried out on behalf of and under the property responsibility of certain entities. Citizens of our country and other countries who are not limited by law in their legal capacity, and legal entities of all forms of ownership may be subjects of entrepreneurial activity.

The state occupies a peculiar place among business entities. This is because in a market economy, on the one hand, the state develops, enforces, and controls the rules of business activity. On the other hand, it cannot withdraw from the sphere of entrepreneurship, because in every country there is a public sector that concentrates on the most vital sectors of the economy or enterprises that for some reason do not use resources rationally within the framework of private entrepreneurial activity. The state delegates the functions of the entrepreneur as the owner of these objects to corporations, associations, cooperatives, joint ventures, and agricultural holdings. The current legislation in our country prohibits the following categories of citizens from engaging in entrepreneurial activity: military personnel, officials of the prosecutor's office, court, state security, internal affairs, state arbitration, state notary, as well as state authorities and management bodies that are supposed to control the activities of enterprises.

It is proved that agribusiness is quite popular and in demand in our country among the variety of types of entrepreneurial activity in the market, and therefore it is in constant operation, development, and improvement.

Key words: individual, entrepreneur, legal entity, business entity, business activity, entrepreneurship, agribusiness.

Постановка проблеми. У сучасній правовій науці значна увага присвячена суб'єктам підприємницької діяльності в аграрній сфері яка досить розповсюджена діяльність саме в цьому напрямку. Проте в процесі реалізації своїх прав часто сказані суб'єкти стикаються з великою кількістю питань та проблем як загально правового, так і вузькоспеціалізованого характеру.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи зміст питання слід зауважити, що порушена проблема неодноразово ставала об'єктом наукових досліджень. До проблеми діяльності суб'єктів господарювання в аграрній сфері зверталися велика кількість науковців. Згідно

зі ст. 42 Господарського кодексу, підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Визначення поняття підприємництва має не тільки важливе теоретичне, а й практичне значення, оскільки значна частина норм законодавства стосується лише такого роду діяльності.

В Україні суб'єкт підприємницької діяльності може бути зареєстрований у двох формах – як юридична чи фізична особа. Фізичні особи (громадяни) організову-

ють індивідуальне виробництво, де засоби виробництва належать організатору і використовується власна праця. Виробництво може здійснюватись фізичною особою із застосуванням найманої праці і капіталу.

Юридичні особи (товариства, акціонери, кооперативи, спільні підприємства, асоціації та об'єднання) як суб'єкти підприємницької діяльності здійснюють виробничу діяльність порівняно з індивідуальним підприємством у більших обсягах та із залученням найманої робочої сили [1].

Суб'єкти підприємництва у своїй діяльності дотримуються певних принципів, тобто основоположних фундаментальних ідей, відповідно до яких вона здійснюється. Законодавством України передбачено, що підприємництво базується на таких принципах:

- вільний вибір видів діяльності;
- залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян;
- самостійне формування програми діяльності та вибір постачальників і споживачів вироблюваної продукції, встановлення цін відповідно до законодавства;
- вільний найм працівників;
- залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших ресурсів, використання яких не заборонено або не обмежено законодавством;
- вільне розпорядження прибутком, що залишається після внесення платежів, установлених законодавством;
- самостійне здійснення підприємцем – юридичною особою зовнішньоекономічної діяльності, використання будь-яким підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

Успішне підприємництво значною мірою залежить від вибору прийняттого для кожного з його суб'єктів виду і форми діяльності. Розуміння їх суті, змісту діяльності має неабияке значення для організації власної справи, бо від вибору виду та форми діяльності майбутньої фірми багато в чому залежать її життєздатність, становище в ринковому середовищі, перспективи подальшого соціально-економічного розвитку.

Поява агробізнесу зумовлена об'єктивними чинниками: а) поглибленням поділу праці в суспільстві, виділенням із сільського господарства ремісництва, переробної промисловості, торгівлі, насамперед оптової й міжнародної; б) лібералізацією економічних відносин у національних економіках і зовнішній торгівлі; в) посиленням стабілізаційного впливу фінансових інституцій.

Структура. Агробізнес як сфера підприємництва має чотири складники: 1) підприємницька діяльність, спрямована на забезпечення сільського господарства засобами виробництва; 2) власне сільськогосподарське виробництво; 3) зберігання, транспортування, переробка сільськогосподарської продукції, торгівля як сировиною, так і переробленою продукцією; 4) розвиток соціальної, сервісної, наукової, інформаційної та інших інфраструктур, необхідних для ефективного функціонування та розвитку агробізнесу.

В агробізнесі виділяють два підкомплекси: 1) виробництво та реалізація продуктів харчування (продовольчий комплекс); 2) виробництво та реалізація промислових предметів споживання, виготовлених із сільськогосподарської сировини.

Основу агробізнесу (зокрема і територіальних агропромислових комплексів (АПК)) формують товариства, кооперативи, агропромислові об'єднання, агрофірми, агрохолдинги, фермерські та особисті селянські господарства. В Україні нараховується декілька сотень компаній АПК. Простежується тенденція до збільшення ролі та впливу великих аграрних господарств. Серед найбільших компаній, які працюють в українському агропромисловому секторі: «Укрлендфармінг», «Кернел», «Мрія», «Миронівський хлібопродукт», «Астарта» та ін.

Сучасне сільське господарство стикається з рядом викликів, таких як зростання населення та обмеженість земельних ресурсів. Адже потрібно в наступні 25–30 років вирішити завдання збільшення виробництва продуктів харчування на тих самих площах з зростанням продуктивності на 70%, знижуючи при цьому витрати на виробництво з метою утримання цін на доступному рівні [2].

Війна в Україні призвела до значних змін у всіх сферах життя, включаючи й агросектор. Аграрії стикаються з низкою нових викликів, пов'язаних з воєнним станом, таких як руйнування інфраструктури, перебої з постачанням ресурсів, втрата ринків збуту та ризики для безпеки. У цих складних умовах важливо розуміти правові аспекти ведення агробізнесу, щоб мати можливість захистити свої інтереси та продовжувати працювати.

З 24 лютого 2022 року в Україні діє воєнний стан. Це означає, що деякі закони та нормативні акти можуть бути призупинені або змінені. Аграріям необхідно знати про ці зміни, щоб мати можливість їм відповідати [3]. За період свого існування сільськогосподарські товариства показали свою значущість для економіки України, тому дослідження стану їх регуляції законодавством країни є важливим станом на сьогодні. Найпоширенішими типами сільськогосподарських товариств в аграрному секторі України є акціонерні товариства (приватного та публічного типу) та товариства з обмеженою відповідальністю. Правовою базою в даному питанні виступає Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018, Закон України «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 та інші.

Аграрії повинні вживати всіх можливих заходів для збереження свого майна та активів від руйнувань або захоплення. Це може включати евакуацію майна в безпечні місця, встановлення охорони або страхування [3].

Як малі та середні агровиробники можуть враховувати, передбачати і готуватися до впливу ринкових факторів на свій бізнес?

Малі та середні агровиробники можуть аналізувати ринок, в якому працюють, і готуватися найкращим до тих змін на ньому, які є передбачуваними. Аналіз ринкової кон'юнктури зазвичай включає аналіз внутрішньовиробничих процесів, таких як створення ланцюжка доданої вартості, та зовнішнього поля, що включає оцінку ринкової системи, оцінку економічного середовища та оцінку правового середовища. Внутрішньовиробничі процеси оцінює бізнес самостійно або із залученням бізнес-консультантів, а оцінка зовнішнього поля здійснюється через відслідковування релевантної для агросектору інформації, наприклад, у профільній пресі (агро ЗМІ), через участь у галузевих асоціаціях, шляхом відвідування вибраних публічних заходів.

Держава вживає заходів для забезпечення продовольчої безпеки країни. Це може включати державне регулювання цін на продукти харчування, обмеження експорту та імпорту, а також надання допомоги аграріям. Держава та міжнародні організації надають аграріям фінансову та технічну підтримку. Ця підтримка може бути використана для компенсації збитків, завданих війною, або для розвитку нових напрямків агробізнесу [4].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку економіки України сільськогосподарські товариства виявляються ключовими учасниками аграрного сектору, їх значення підтверджується як практичним досвідом, так і законодавчими актами. Їхнє дослідження відіграє важливу роль, адже дає можливість дізнатися актуальний стан та тенденції розвитку правової бази сільськогосподарських товариств. Таке дослідження дозволяє ефективніше регулювати діяльність сільськогосподарських товариств та сприяти їхньому сталому розвитку. Проте на теоретичному та практичному рівнях

залишилося чимало не вирішених питань, тому дослідження проблем в цій сфері та вдосконалення положень законодавства з порушеного питання має важливе значення для сучасного розвитку економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Покропивний С. Ф., Колот В. М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність : навч. посібник. Київ, 2003. 352 с.
2. Кулик Л. Тип суб'єкта господарювання URL: <https://infobox.prozorro.org/updates/tip-sub-yekta-gospodaryuvannya-v-prozorro>
3. Черговий рік війни: УАК працює над відновленням агросектору України. Всеукраїнська аграрна рада. URL: <https://uacouncil.org/en/post/about-uac> (дата звернення 25.04.2024).
4. Державне регулювання цін на продукти харчування. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/en> (дата звернення 25.04.2024).